

חבל נחלתו

הצדדים מי השוכר, ומי השכיר, מה מוטל על כל צד לעשות בעיסקה, ולמי כל אחד צריך לתת דין וחשבון. ביחסי מתווך – בעל הבית כפי הדרך האחרונה, נראה שאין בעל הבית יכול לכוף את המתווך לאסוף את שאריות הבניה של הבנאי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ולכן בפועל בעל הבית שהשאירות נותרו בחצרו יאלץ לסלק את הפסולת.

והמתווך מצייר את ההתקשרות ביניהם כאחריות להבאת בנאי ותו לא, ולעתים אינו משתכר מכך אלא 'עושה טובה' לבעלי בתים הנצרכים לעבודות קטנות, ומביא להם בנאי, ואילו בעל הבית שסיכם בכלליות עם המתווך והבנאי נראה כמעסיק של שניהם וכש"כ עם מצטרפת 'עשיית טובה' בין המתווך והבעל הבית. נראה על כן מן הראוי שלפני כניסה לבניה וכד' יסוכמו הדברים היטב בין

סימן נה

אונאה וביטול מקח

זירא: עד שתות, כגדול".

ומפרש רש"י: "משום כדי חייו — דאי לאו זביניה זבינא לא מזבני ליה מזוני ולא זבני מיניה". נראה מהגמ' ורש"י שתקנה זו היא לצורך קטנים הנצרכים למשא ומתן אך לא לצורך סתם קטנים שיש להם הורים המפרנסים אותם, וא"כ קניה של ילדה כלל אינה חלה.

וכך כתב הרשב"א (גיטין נט ע"א): "הא דתנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר פרישנא בגמ' טעמא משום כדי חייו, והילכך **אי אית לי אפטורפא אין ממכרו ממכר** וכדאמר' בשילהי מציאת האשה אמר רפרס לא שנו אלא שאין שם אפטורפא אבל יש שם אפטורפא אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר".

אולם במקרה דנן, ההורים מודים שהקניה היתה על דעתם, ועל כן הם אלה שקנו את הנעלים אם כי ע"י הילדה, ולכן יש להתייחס לקנין ככל קנין רגיל. (ונ"מ למעשה היתה אם הנעלים היו נאבדות קודם הגיען

שאלה

ילדה קנתה מכספה סוג נעלים עם גלגליות במאתים וחמישים שקל מאדם פרטי שקנאן בחו"ל לילדיו והתברר שהן קטנות מדי, ולכן העמידן למכירה. לאחר שבועיים הנעלים התקלקלו. בבירור של הורי הילדה עם היבואן של הנעלים התברר שלא משתלם לתקן את הנעלים, כמו"כ התברר שמחיר נעלים חדשות מאותו מין בארץ הוא כמאה וחמישים שקל. האם המקח קיים או בטל?

תשובה

א. במסכת גיטין (נט ע"א): "הפעוטות — מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ועד כמה? מחוי רב יהודה לרב יצחק בריה: כבר שית, כבר שב. רב כהנא אמר: כבר שב, כבר תמני. במתניתא תנא: כבר תשע, כבר עשר. ולא פליגי, כל חד וחד לפי חורפיה. וטעמא מאי? א"ר אבא בר יעקב א"ר יוחנן: משום כדי חייו... וטענתן עד כמה? א"ר יונה א"ר

לבית המשפחה, ואכ"מ).

ב. צריך לדון האם אין כאן ביטול מקח מצד שהמוכר העלה במחירן ומכר במאתים וחמישים שקל כאשר אצל היבואן הן עולות כמאה וחמישים שקל בלבד.

כתב הרמב"ם (הל' מכירה פ"ב הל' ד): "היתה ההונייה יתירה על השתות בכל שהיא, כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה בטל מקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל, אבל המתאנה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל, ואע"פ שבטל המקח אין המתאנה חייב להחזיר עד שתהיה ההונייה יתר על פרוטה".

ובמקרה דנן לכאורה האונאה גדולה יותר משתות.

אולם נראה שמצד זה אין הקונים יכולים להחזיר את המקח שכן בהלכה הבאה שם פסק הרמב"ם: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההונייה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו, ואם שהה יותר מזה אפילו לקח שוה מאה במאתים אינו חוזר".

וכאן כבר עברו שבועיים ורק אח"כ ההורים בדקו ומצאו שאצל היבואן זה עולה כשלש חמישיות מהסכום ששלמו. והרי אותה בדיקה יכלו לעשות מיד אחרי הקניה או אף לפני וא"כ אין הם יכולים לטעון שנתאנו אלא סברו וקבלו במחיר גבוה.

סיבה שניה שאין בכך ביטול מקח מפני שאין זה ברור שהמוכר קנאם במחיר פחות ואולי הוא קנאם בחו"ל ביוקר בהתאם למקום בו הוא קנה ולזמן, ובהחלט יתכן שקודם נמכרו נעלים אלו בישראל ביוקר, ועקב שינוי ה'מודה' או שליבואן יש כמות גדולה שהוא מעוניין להיפטר ממנה, הוא הוריד את המחיר וא"כ אין המחיר קבוע

עתה למחיר הנמוך אלא המחיר תלוי בכמה גורמים ואין לראותו כאילו שער קבוע. עולה שמצד טיעון זה אין הקונים יכולים לבטל את המקח אפילו הם מרגישים שנתאנו.

ג. הצד השלישי שצריך לבדוק הוא ביטול המקח בגלל מקח טעות. קלקול של מקח אחר שבועיים מקנייתו ללא סיבה מספקת נראה כמקח טעות. אין אדם קונה פריט כזה לשבועיים. כך כתב בשו"ע (ח"מ סי' רלב סעי' י, ז):

"כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזירים בו מקח זה, מחזירין. וכל שהסכימו עליו שאינו מום, ה"ז אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם, על מנהג המדינה הוא סומך".

"כל הלוקח סתם, אינו לוקח אלא הדבר שלם מכל מום. ואם פירש המוכר ואמר: על מנת שאין אתה חוזר עלי במום, הרי זה חוזר, עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח, או עד שיאמר לו: כל מום שימצא במקח זה הפוזות דמיו עד כך וכך קבלתי אותו, שהמוחל צריך לידע הדבר שמוחל לו בו ויפרש אותו, כמו המפרש האונאה".

וא"כ לכאורה, מצד זה יכולים הקונים להחזיר את המקח לבעליו ולקבל את כספם בחזרה.

ד. ועדיין יש להעיר מקח טעות מחמת מום שהיה בגוף החפץ הוא דוקא אם היה בשעת המכירה, ולגביו הקונה טוען רצוני היה בחפץ שלם ואתה הונית אותי. ואפילו לא היה המום במקח ידוע למוכר עדיין טענת האונאה קיימת והמקח חוזר. אבל מום שנוצר לאחר המכירה אין הקונה יכול לטעון על מקח טעות, שכן המום במקח נוצר ברשותו.

חבל נחלתו

ה. ועוד, מנהג המדינה הוא שחפץ שנמכר שלם לשימוש לזמן ארוך וזמן קצר לאחר המכירה התגלה בו קלקול, כגון נעלים או כלי חשמלי וכד' וכד' מנהג הסוחרים הוא להחליף את החפץ. מחמת שקשה להוכיח היכן אירע המום במכר, וכדי לרצות את קהל הקונים. כאן המוכר אינו סיטונאי ואין בידו כמה זוגות שיוכל להחליף, אך נראה שאין זה מסיר ממנו את החיוב לנהוג כמנהג המדינה, אא"כ התנה במפורש שלא יחזרו אליו על קלקולים בנעלים והקונה סבר וקיבל. אבל בסתמא הוא נגרר אחר מנהג המדינה.

מסקנה

על המוכר לקבל את הנעלים בחזרה ולהשיב את הכסף להורי הילדה¹.

כאן המום התגלה רק שבועיים לאחר תחילת השימוש, וא"כ לכאורה המוכר יכול לטעון שהמום במקח התחדש עתה כתוצאה משימוש לא זהיר במקח. ונראה שכיון שהילדה טוענת שהשתמשה בנעלים כדרך שימושן, והם פתאום התקלקלו אין לחושדה שטוענת כן רק כדי לקבל את כספה. וא"כ קרוב לודאי שהמום היה במקח כבר בשעת מכירה והתגלה כמה שבועות אח"כ. ודבר ברור הוא שאין אדם קונה נעלים לשבועיים, ולא ע"מ להניח את הנעלים בארון ולא לנעלם, ולכן מצד זה נראה שהמום היה במקח כבר בשעת המכירה והתברר מאוחר יותר והמקח בטל. וכן מנהג המדינה של אחריות של המוכר לחפץ שמכר לתקופת זמן קצרה לאחר המקח ואינו יכול לטעון שהלוקח קלקלו שלא בטענה מוכחת.

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: פחות דמי שימוש לשבועיים.